

Danske Kirkegaarde i 1934.

Af foretagne eller projekterede Nyanlæg eller Udvidelser af danske Kirkegaarde i 1934, skal nævnes følgende, som er kommen til Redaktionens Kundskab: Asmild, Assens (Haveark. *E. Erstad-Jørgensen*; se „V. K.“ XI, S. 1-2), Ballerup, Brande (Landinspektør *Møller Christensen*), Dreslette, Esbjerg (Faurfeld), Føns, Genner (Gartner *H. Chr. Thorsen*), Gentofte Mariebjerg (Kommunegartner *G. N. Brandt*), Gimlinge, Gylling, Haderslev, Hasle, Hjørring, Hundstrup, Hvilsom, Jyderup, Kalundborg (indviet 3. Jan., Havearkitekt *Emil Böttiger*), Kolding, Lindholm (Havearkitekt *Johannes Tholle*; se V. K. X, S. 57-58), Laurbjerg, Mellerup, Nykøbing S. (Havearkitekt *Johannes Tholle*), Næstved (Lic.: 20. November, Havearkitekt *Emil Böttiger*), Odense (Kirkegaardsinspektør *Raahauge-Askegaard* og St. Hans, Havearkitekt *P. Vad*), Ringsted (Havearkitekt *Emil Böttiger*), Rinkenæs, Silkeborg, Slagelse (Inspektør *Rud. Rasmussen*), Støvring, Sønderborg, Sønder-Jærnløse (indviet 2. September, Havearkitekt *Johannes Tholle*), Toksværd, Tostrup, Vejstrup Valgmenighedsk., Vivild, Vojens, Vestre Kirkegaard (Københ., Inspektør *Chr. Beck Skrydstrup*) og Ølgod.

Af andre Ting kan nævnes, at Randers Kirkegaarde fra 1. November er overgaaet til Kommunen. Urnegrav er indrettet i Kolding (se „V. K.“ XI, S. 30-32). Krematoriet i Holbæk er indviet 20. Marts, (Ark. *Marius Pedersen*, se „V. K.“ XI, S. 9-10), Odense Krematorium (Arkitekt *V. O. Kyed*, „V. K.“ XI, S. 35-37), og Struer paa begyndt.

„Foreningen for Kirkegaardskultur“ afholdt Aarsmøde i Aalborg den 7. Juni.

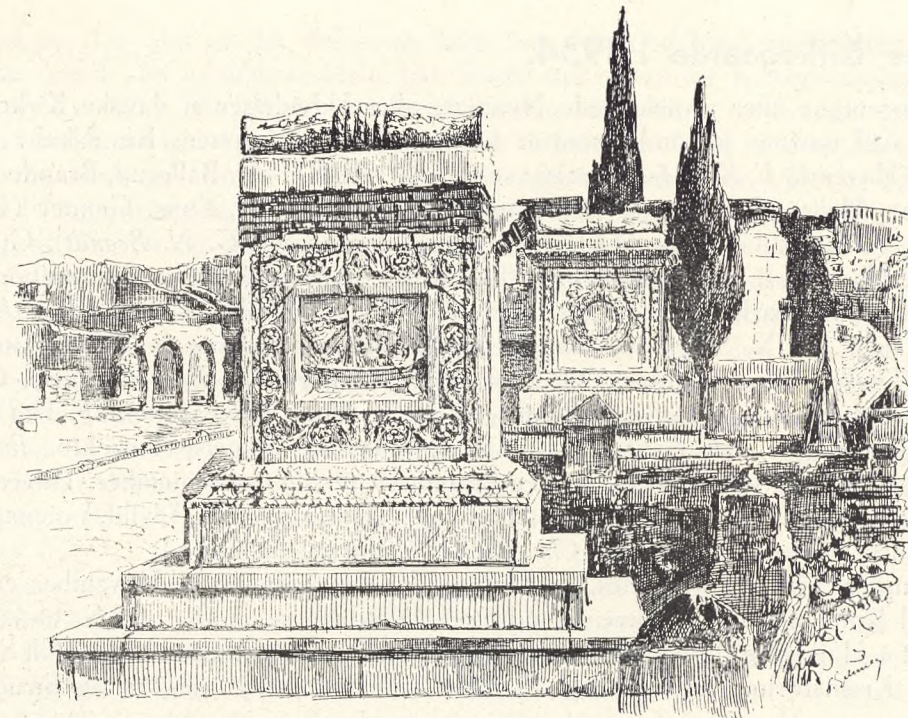
Graver *Ibsen* i Vejle er fratrukket fra 1. November, og hans Funktion overdraget Kirkegaardsgartner *Houmann. C. Buur* i Lyngby afgik 31. December og *Marius Andersen* udnævntes i Stedet fra 1. Januar 1935; fhv. Graver *Munksgaard* (Viborg) afgik ved Døden 13. Oktober.

Gravgaden i Pompeji.

Af Magister Hans Aage Paludan.

I Rom er Gravgaden strax udenfor Byporten, den appiske Vej ud til Campagnens Grave over og under Jorden, et levende Mylder af Vogne, Omnibusser, Rutebiler og Handlende; men i den døde By Pompeji, hvor der aldrig er Liv og Trængsel, er de Døde ligesom to Gange begravede. Bogstavelig, fordi Graven endnu kun udenfor een af Portene er frigjorte, de andre Steder ligger de endnu dækkede af Tuf- og Askelaget under Jorden. Men udenfor Herculaneerporten gaar den saakaldte *Via de Sepolcri* eller Gravenes Gade et langt Stykke ud mod Sarnodalen og Vesuvs Højde, med Monumenterne frie paa begge Sider; bag dem hæver endnu Forstadens udgravede Masse sig under Jord og Grønsvær, flere Mindesmærker gaar lige op i Bakken bagved, og hinsides Diomedes' Villa ved Krydset med Vesuvvejen for Enden af det frilagte Stykke opsluges Vejen atter af Eruptionsmasserne og Jorden over dem.

Men det aabne Stykke er nok til at give et levende Indtryk af Kejsertidens Begravelser og den monumentale Helhed af en saadan Landevej med Grave tæt langs Siderne, forskellige, men samlende sig til en graa og brun Ensartethed under de enkelte sorte opadpegende Cypresser over Murene, — nyplantede, paa de gamles Plads. Toppene bøjer sig lidt, Cypresserne i Pompeji synes at hælde deres Hoveder: „Klædt

36.

i sorte Sørgeklæder staar Cypresserne ved Huset," saaledes begynder en Folkesang. Gaden er som de andre i Pompeji brolagt med store, manglekantede Lavafliser med grønt imellem, Fortovskanterne er høje og uregelmæssige. Porten mangler Hvælving over Kørebanen, og strax udenfor begynder Gravenes Rækker – saa nær, at det, man ved Udgravningen antog for et Skilderhus, hvori Skildvagten var død paa sin Post uden at flygte i Askeregnen, i Virkeligheden var det første Gravsted med Rester af en Begravet eller Omkommet. Med Undtagelse af et Par Samnitergrave fra 3. Aarh. før Christus, i den fjerneste Ende – firkantede Stengrave til hel Begravelse før Romertiden – er iøvrigt næsten alle i Gravgaden Urnegrave, idet Ligbrænding var det almindelige i den klassiske Tid. Brændingen fandt Sted paa en særlig, ommuret Plads, *ustrinum* (der findes en i Gravgaden), hvor den nærmeste Slægtning med bortvendt Aasyn satte Faklen til Baalet. Men Gravene er ellers højst forskellige og giver Vejsiden et yderst afvejlende Udseende. Især kan fremhæves fem forskellige Gravtyper.

1. Urnerne nedsattes i et aabent Stykke Jord uden nogen Prydelse.

2. Eller Stedet udhævedes ved en lav Herme, Halvsøjle, der ender i Form af et Menneskehoved, med Indskrift paa Forsiden, der vier den til den Afdødes Genius, og med Haarfletninger bagpaa, hvis det var en Kvinde. De minder meget om Orientalernes Gravsteler med eller uden Turban efter Kønnen, og de er meget hyppige.

3. Eller Jordstykket dækkedes af et meget højt Stenalter, oftest smukt, af regelmæssigt tilhuggede Kvader- eller Tufsten med udragende Karm foroven, med eller uden en Indskrifttavle. Saaledes er *Naevoleia Tyches* (Nr. 22) med Relieffer og Tavle omrammet af *Acanthus*blade. Nogle er af Mursten med Marmorbeklædning over.

(Fortsættes).

36. Tempel- og Altergrave (*Naevoleia Tyches*).

40.

og blive saa stor, at dens Administrationsforhold bliver uoverskuelige, og saa den daglige Drift bliver usikker, urentabel eller i hvert Fald for dyr. I Tyskland regner man en Kirkegaard af over 60 ha's Størrelse for at være for stor. Efter Erfaringerne herhjemme fra maa det hævdes, at en Kirkegaard paa over 50 ha vil være en uheldig og uhandig Ting at arbejde med, og ingen Kirkegaard bør, naar ikke Forholdene absolut taler derfor, gøres større end 30 ha.

Gravgaden i Pompeji.

Af Bibliotekar Hans Aage Paludan.

(Fortsat fra Side 40).

4. Eller Pladsen optages af Fliser med en halvkredsformet, stenhugget Mindebænk om, hvor de Efterlevende eller Vejfarende kunde sætte sig til Hvile (en *exedra*). En saadan lige ved Porten (Nr. 1) er det, man antog for Skilderhus (den er overdækket som en Niche, andre er aabne); en Urne stod under Gulvet, et Basrelief gav den Begravedes Navn: M. Cerrinius Restitutus. En anden er Præstinden Mammias (Nr. 4), hvis Grav skænkedes hende af Decurionerne (Magistraten): den er høj og aaben med prægtig Udsigt over Byen til Havet, Sorrents Bjerge og Capri i Varmedisen.

5. Endelig er der Gravkapellet i Tempelform med eller uden Statuer foran, saaledes for Enden af Gaden den frigivne M. Arrias Diomedes' for sig, sin Familie og sin tidligere Herskerinde Arria; det er prydet med Stokke i Bundt (*fascis*) for at vise Diomedes' Værdighed som Forstadsfoged. Saadanne Kapeller var enten for en rig Familie med Frigivne og Tjenestefolk eller en Sammenslutning af mindre Velstillede; Nicheerne benyttedes som Gaver mellem Folk. Thi i det indre Rum, der er lavt og snævert, gaar en Stenbænk helt rundt langs Væggen, og Urner er anbragt i Nicher under og over den, ogsaa paa Bænken selv: det er en Begyndelse til Columbarieformen. Nogle har hvælvet Tag eller Loft i Form af Muslingeskal og Stenalter ovenover. Lamper til Mindefesterne er fundet i visse Gravkamre; ogsaa Mønter til Charon, der færgede de Døde over det mørke Vand. Talrige Urner er bevarede, oftest af

40. Kirkegaarden er udvidet tilvenstre i Billedet; men der var brugt ganske samme Hegningsmaade om det gamle og det nye, saa det navnlig udadtil virker som en Enhed (Roslev).

Ler eller Glas, indesluttede i Blykapsler; i Reglen farvelige, men et enkelt Pragtstykke er af blaåt Glas med hvide Emaille relieffer af Frugtgrene og Vinhøstscener; den er i Neapels Museum. I nogle hermetisk lukkede Urner fandtes Ben- og Askerester i et Fluidum af Vin, Vand og Olie fra Libationerne eller Ofringerne, man helligede den Afdøde efter Brændingen for at „fugte Asken,“ og som gerne fortsattes ved senere Mindemaaltider. Især er det synligt ved de nedgravede Urner, der ofte har haft en Forbindelseskanal eller et Rør op til Jordoverfladen, hvorigennem Vin og Olie kunde hældes direkte ned til den Døde, som saaledes endnu stadig kunde glædes ved Libationerne. Dette ser man endnu paa Orientens Kirkegaarde, i Tyrkiet f. Eks. De, hvis Urner ikke kunde rummes inde, er begravede udenfor og mindes ved Hermer i Grønsværet udenom.

Mest imponerende er tre Grave midt i Gaden: Nr. 17, Aulus Umbricius Scaurus' med Rester af Gladiatorkampe i Relief; han har været høj Embedsmand (Duumvir) og faaet Begravelse og Statue paa Torvet bevilget af Decurionerne; Graven er rejst af hans Fader. Dernæst Nr. 20, Augustalen Calventius Quietus' høje Altergrav med Gengivelse af den Æresstol i Theatret, *bisellium*, der var tilkendt dette Medlem af Corporationen for Kejserdyrkelsen. Endelig 22, Tempelgrav for Naevoleia Tyche og Augustalen C. Munatius Faustus. Over Indskriften her ser man Naevoleias Reliefportræt, nedenunder en Offerscene, der samler Familien om de Dødes Alter, paa Siderne to Stukrelieffer: af den begravede Embedsmands Æresstol med Løvefødder og af et Skib, der under Rebning af Sejlene løber ind i Havnen, — et Symbol paa Livets usikre Fart, der ender i Døden, som Cicero bruger Billedet i sit Værk „Om Alderdommen,“ og i Petronius' „Trimalchios Gæstebud“ bestiller Værten udtrykkelig et saadant Billede til sin Grav. „*Viva fecit*“ staar der om Naevoleia: hun lod Monumentet gøre i levende Live for at glæde sig ved at se det ordentligt og smukt udført i sin massive Soliditet. Den almindelige antike Afskedshilsen: „Gid Jordan maa ligge let over dig!“ passer ikke til disse store Mindesmærker. Omsorgen for sin Begravelse skulde man ellers lade andre om, efter Ciceros Ord i „Tusculanerne“: man skal foragte saadant for sit eget Vedkommende, men ikke forsømme det for andres. Alt dette, siger ogsaa Augustin i „Gudsstaten,“ vedkommer jo mere de Levendes Trøst end de Dødes Behov.

Et enkelt Gravsted, som den Frigivne Callistus har rejst for sin Herre Cneus Vibrinus Saturninus, er formet som et Triclinium, d. e. en tredelt Hvilebænk om Bord og Alter til Maaltid og Offer, alt omrammet af Mur med de ensfarvede Felter med et Dyr, en Hjort eller en Paafugl i Midten, der er saa typiske for pompeiansk Vægmaleri: her har man ligget tilbords og holdt Mindemaaltid midt ude blandt de Døde. Thi det er ogsaa noget karakteristisk og orientalsk, — at Gravpladsen er et Sted, hvor man færdes, hvor man kommer og glædes og spiser, og Børnene leger. Der var her mellem Gravene Butiker og Salgsboder, delvis i Buegange, Vinstuer, Pavilloner, Villaer: Østens Kirkegaarde er intet stille, aflukket Hvilested blot for de Døde, men uafgrænset lagt paa almindelig besøgte Steder, for, siger Lykurg, at vænne Folket, Kvinder og Børn, til ikke at forfærdes over at se et dødt Menneske, og for at dette stadige Syn af Ben, Grave og Ligtog skal minde os om vore Vilkaar. Og græsk paavirket var jo Pompeji i høj Grad.

Saaledes er den (efter Gravstedet) saakaldte Diomedes' Villa en af de prægteste i Pompeji, med Søjlegange og Marmorbassiner og muret Kælder, hvor 17 Kvinder

og Børn havde søgt Tilflugt for Askeregnen og fandt Døden; medens man udenfor i Haven fandt Husherren, aabenbart, med Nøglerne og en Slave belæsset med Penge og Værdisager, de havde villet redde bort. – Og her sætter vi os til Hvile paa Skrænten for Enden af Gravenes Gade, – nu stille og uddød, ligesom i Dvale i Solvarmen: et grønt Firben smutter over en Stenflise som det eneste levende Liv, der er tilbage i Pompeji. Her passer kun daarlig det klassiske, afklarede Billede hos Horats og andre af Livet som et Gæstebud, man skal forlade tilfreds og mættet og uden Beklagelse – hverken tørstig eller beruset, – den ene en lille Stund før, den anden lidt senere. Men her maatte jo alle afsted paa een Gang, unge og gamle, at mødes i Skyggeriget med dem, der allerede hvilede i Gravgaden.

En Kranseplads ved Krematorium. Af Kirkegaardsinspekt. O. Raahauge-Askegaard.

Medens det ved en almindelig Jordfæstelse er ganske naturligt, at Kranse, Buketter o. lign. efter at have smykket Kirke eller Kapel bruges til Udsmykning af Gravstedet, bliver Forholdet noget andet ved en Ligbrænding. I de fleste Tilfælde vil der hengaa et Par Dage, før Urnen kan udleveres til Nedgravning. Hvad skal man gøre ved Kransene i Mellemtiden? Selv om de Paarørende allerede har købt et lille Urnegravsted eller en Urneplads i et Kolumbarium, vil der jo alligevel kun blive Plads til ganske faa af Kransene.

Ved Ligbrænding vil Kransenes Mission med andre Ord i Hovedsagen være endt samtidig med Bisætteshøjtideligheden. Det er en forstemmende Tanke, – ikke alene vil den være det for Giverne, men ogsaa for de Paarørende, som i mange Tilfælde først Dagen efter Bisættelsen har Ro til at gennemgaa de mange Blomsterhilsener,